

DR. HENGL MELINDA*

Szakértés, szakvélemény, szakértő, (gazdasági) bűnügyek

A múltbeli tények megállapítása azért lehetséges, mert az anyagi világ tényei összefüggnek: feltételezik egymást, hatnak egymásra és változtatnak környezetükön. Minden tény nyomot hagy. Az eljáró hatóságok a jelenben kutatják a múlt nyomait, hogy a jövőre vonatkozóan hozhassanak döntéseket.¹

A bizonyítás, a bizonyítékok

A bizonyítás során bizonyítani kell az egyedi és a múltban lejátszódó történéseket, emberi magatartásokat és a hozzájuk kapcsolódó külső-belső körülményeket. A bizonyítás fogalma Tremmel Flórián szerint olyan megismerési folyamatként adható meg, amely az egyedi ügyben, a büntetőjogilag releváns, nagyrészt múltbeli tényállásnak az eljáró hatóság, végső soron a bíróság általi, a valósággal adekvát megállapítására irányul, és a bizonyítékok összegyűjtésével, vizsgálatával és mérlegelésével kapcsolatos tevékenységben valósul meg.²

A bizonyítékok különleges helyet foglalnak el a büntetőeljárásban. A hatályos büntetőeljárásról szóló törvény (1998. évi XIX. törvény) felosztása szerint bizonyítási eljárásokról és bizonyítási eszközökről beszélhetünk.³ Magyarországon a bizonyítás eszközei a következők: a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása.⁴

A szakvélemény

A szakvélemény Müller és Enskat definíciója szerint: meghatározott célból, szakember által (tudása és ta-

pasztalata alapján) elkészített vélemény.⁵

A szakvélemény más bizonyítási eszközhöz hasonlóan részbizonyításnak tekinthető. A részbizonyításnak – vagyis „mikrobizonyításnak” – van funkcionális és strukturális oldala. A funkcionális aspektus azt jelenti, hogy akkor kerül sor szakértői vizsgálatra és szakértői vélemény adására, ha az ügy eldöntéséhez szükséges tény megállapításához, vagy megítéléséhez különleges szakértelmelemre van szükség. A struk-

turális oldalt tekintve maga a szakértés önmagában véve olyan közvetett és összetett megismerési folyamat, amelynek során a szakértő vizsgálatot végez, és különleges szakértelme segítségével szakmai tényeket állapít meg, következtetéseket von le.⁶

Fontos különbség a makrobizonyítás (bírósági bizonyítás) és mikrobizonyítás (szakértői bizonyítás) között az in dubio pro reo érvényesülése. Makrobizonyítás esetében mindkét főirányban (in rem, in personam) bizonyítotttsági kényszerhelyzet áll fenn, így ítélethozatalkor a ténybeli kétséget a vádlott javára kell értékelni. A mikrobizonyításra azonban nem vonatkozik az in dubio pro reo elv, a szakértő kisebb-nagyobb valószínűséggel is levonhat végkövetkeztetést a büntetőjogilag releváns tény léteire vagy nem léteire, mert a szakértő a valóságos helyzetnek, a szakértői vizsgálat eredményének megfelelően köteles kinyilvánítani véleményének határozottsági fokát és indokait.⁷

A szakvélemény a szakértői vizsgálat eredménye, ami a makrobizonyítást tekintve csak az egyik bizonyíték. Formai oldala a törvényes forrás, szakmai oldala a feltárt indicidumok összegzése és értékelése. A formai aspektust tekintve fontos, hogy a szakértőt törvényes keretek közt bízzák meg, rendelkezzen szakértői akkreditációval és megfelelő műszerekkel. A szakmai aspektus tulajdonképpen a tartalmi oldal, a vizsgálati anyagból kiindulva a büntetőjogilag releváns tényekre vonatkozó indicidumok összegzése.⁸

A bizonyítékok rendszerében a szakvélemény sajátos helyen áll. Hatályos jogunk alapján a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve a meghatározó. Azonban az eljáró hatóságok nem rendelkeznek jogosítványokkal azokra az esetekre vonatkozóan, amikor aggályok merülnek fel az előterjesztett szakvéleménnyel kap-

* jogász, pszichológus, jelnyelvi interkulturális kommunikációs szakértő, grafológus, írásszakértő

¹ Vass Kálmán: A kézírásvizsgálat helye a bizonyításban. In: Gödöny József (szerk.): Kriminálisztikai tanulmányok VI. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968, 5. o.

² Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Kft., Pécs, 2014, 43–44. o.

³ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Kft., Pécs, 2014, 45. o.

⁴ 1998. évi XIX. tv. 76. § (1) bek.

⁵ Müller, W. H. – Enskat, A.: Graphologische Diagnostik. Ihre Grundlagen, Möglichkeiten und Grenzen. Verlag Hans Huber, Bern, 1961, 223. o.

⁶ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 129. o.

⁷ Tremmel Flórián: Bizonyításelmélet. PTE ÁJK, Pécs, 2009, 48. o.

⁸ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 130. o.

csolatban. Így nem áll módjukban a gyanús szakvéleményt ab ovo kirekeszteni a bizonyítékok köréből.⁹

Ha problémák merülnek fel a szakvéleménnyel kapcsolatban, akkor további szakértői tevékenység válik szükségessé. Az értékelés során a bíróság a következő egymásra épülő lépcsőfokokat járhatja be. Első: a már eljárt szakértőtől felvilágosítást kér. Második: a szakértőt szakvéleménye kiegészítésére kötelezi. Harmadik: más szakértőt rendel ki. Negyedik: a szakértők párhuzamos meghallgatása. Ötödik: amennyiben az előzők nem vezetettek eredményre újabb szakvélemény beszerzését rendelheti el.¹⁰

Csak ezt követően van lehetősége az eljáró hatóság tagjának – aki rendszerint nem rendelkezik szakértői képesítéssel – hogy a szakértő véleményét, mint bizonyítékot ne fogadja el. A szakvélemény tehát a maga egészében köti az eljáró hatóságot, következésképpen „quasi” (többé-kevésbé) „fekete doboz”-ként funkcionál.¹¹

A szakvélemények osztályozását tekintve megkülönböztetünk eredeti vagy származékos, terhelő vagy mentő, közvetlen vagy közvetett és kemény vagy puha szakvéleményt. Akkor eredeti a szakvélemény, ha a szakértő maga vizsgálta meg a leletet, és abból vonta le következtetéseit. Származékos, amikor a szakértőnek nem volt lehetősége megvizsgálni a leletet, hanem csak egy másik szakértő kivonatából rekonstruálhatta a vizsgálati anyagot. Amikor a büntetőjogi tényre levont következtetés pozitív, akkor terhelő, amikor negatív, akkor mentő jellegű a szakvélemény. Az eljárás tárgyára (in rem) vonatkozóan általában közvetlen bizonyítékként szerepel, míg a tettesre vonatkozóan (in personam) többnyire közvetett bizonyítékot szolgáltat. Ha megfelelő mennyiségű és minőségű lelet szükséges ahhoz, hogy a vizsgálat elvégezhető legyen, és tudományosan kidolgozott, megalapozott vizsgálati módszer, technika áll rendelkezésre, akkor kemény (hard) szakvéleményről beszélhetünk. Abban az esetben, amikor nem szükséges ilyen lelet, és nincs egzaktan tekinthető vizsgálati módszer, technika, akkor puha (soft) a szakvélemény.¹²

A szakvélemény szerkezeti felépítése a következő felosztást követi: lelet, vizsgálati módszer, szakmai ténymegállapítás, vélemény. Az első rész (a lelet), a vizsgálat tárgyára, az eljárásokra, és az eszközökre vonatkozó adatokat rögzíti. A második rész (a vizsgálati módszere), a vizsgálat során alkalmazott módszer rövid leírása. A harmadik rész (a ténymegállapítás), a szakmai megállapítások összefoglalásából áll. Végül a negyedik rész (a vélemény), ebben fejt ki a szakértő

következtetéseit, melyeket a feltett kérdésekre adott válaszok formájában fogalmaz meg.¹³

A szakvéleménynek lehetnek durva „alaki” hibái és tartalmi hiányosságai. Az „alaki” túlkapas különösen súlyos esete, ha a szakértő jogkérdésben nyilvánít véleményt, a kirendelő határozatban fel nem tett kérdésre, vagy a leleten kívül található egyéb bizonyítékra tekintettel ad választ. Külön nevesített sui generis megalapozatlansági eset, ha a szakértő a szakágában közzétett módszertani ajánlást megszegi, vagy a vizsgálati módszerét és validitását nem jelöli meg. A durva „alaki” hibás szakvélemény a törvény szerint kizárt bizonyítékot jelent. Tartalmi hiányosság (szakmai megalapozatlanság) esetén csak más szakértő közreműködésével végezhető el a bizonyíték mérlegelése és a szakvélemény esetleges kirekesztése.¹⁴

A szakértő

Mit jelent a szakértő különleges szakértelme? Ez a fogalom változó tartalmú. Egyrészt azért, mert a tudományok, a technika, az ipar és a művészetek állandóan új ismeretekkel bővülnek – amelyek a büntetőeljárás szempontjából a különleges szakértelme kategóriájába kerülnek – másrészt általános tudássá válásuk következtében ki is esnek ismeretek ebből a körből.¹⁵

A szakértő funkciója közel áll az ítéelő bíróéhoz, így akár ténybírónak (judex facti) is nevezhetnénk. De közelebből nézve a szakértő tulajdonképpen a tény tanúja (testis facti), mivel igazmondásra kötelezett, továbbá közvetlen észrevételeit is fel kell használnia szakvéleménye kialakításához. Érdekes, hogy hatályos jogunk jobban megbízik az eljáró szakértőben, mint az eljáró bíróban, hiszen a szakértői vizsgálat a hatóság jelenléte nélkül is elvégezhető, így a teljes kontradiktórium eljárásból kiesik.¹⁶

Szakértő kirendelésére a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által kerülhet sor. A kirendelésnek tartalmaznia kell a szakértői vizsgálat tárgyát, a megválaszolandó kérdéseket, a szakértő részére átadandó iratokat és tárgyakat, továbbá a szakvélemény előterjesztésének határidejét.¹⁷

A 2005. évi XLVII. törvény 2. § szerint szakértőként kirendelhető: igazságügyi szakértő, cégjegyzékbe bejegyzett gazdasági társaság vagy szabad szolgáltatásnyújtás jogával rendelkező vállalkozás, igazságügyi szakértői intézmény, igazságügyi szakértői testület,

⁹ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Kft., Pécs, 2014, 51. o.

¹⁰ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 136. o.

¹¹ Gödöny József: Igazságügyi szakértők a nyomozásban. Kriminológiai Tanulmányok 3. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964, 15. o. Idézi: Vass Kálmán: A kézírásvizsgálat helye a bizonyításban. In: Gödöny József (szerk.): Kriminológiai tanulmányok VI. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968, 23. o.

¹² Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 129. o.

¹³ Herke Csongor: Büntető eljárásjog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010, 92. o.

⁹ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 135. o.

¹⁰ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Kft., Pécs, 2014, 51–52. o.

¹¹ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 135–136. o.

¹² Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 131–132. o., 133–134. o.

jogszabályban meghatározott állami szerv, intézmény, szervezet, és eseti szakértő.¹⁸

Az elfogulatlanság és pártatlanság garanciájaként kizárási szabályok vonatkoznak a szakértőkre. Nem járhat el az ügyben szakértőként az, aki az ügyben már résztvevőként (pl.: terhelt, védő, sértett), vagy hatóság tagjaként eljár, aki tanúként vesz vagy vett részt. A halál okának, körülményeinek vizsgálatánál és kihantolásnál sem járhat el az az orvos, aki az elhunytat közvetlenül a halála előtt kezelte, vagy a halál beálltát megállapította. Továbbá azon szakértői intézmény és szervezet szakértője, amelynek vezetőjével szemben kizárási ok áll fenn, valamint ha az ügyben már szaktanácsadóként igénybe vették, és akitől elfogulatlan szakvélemény egyéb okból nem várható.¹⁹

Az igazságügyi szakértővé válásnak a következő feltételei vannak: büntetlen előélet, nem áll foglalkozástól eltiltás hatálya alatt, meghatározott képesítés és minimum ötéves szakirányú szakmai tapasztalat, szakmai kamarai tagság (ha kötelező tagságot jogszabály ír elő), kötelezettség vállalás a hatósági kirendelés elvégzésére, és hogy ne álljon cselekvőképességet érintő gondnokság, támogatott döntéshozatal és közügyektől való eltiltás hatálya alatt.²⁰ Az igazságügyi szakértőt e minőségének igazolására az igazságügyi szakértői névjegyzéket vezető hatóság, igazságügyi szakértői igazolvánnyal látja el.²¹

Általában egy szakértőt kell alkalmazni, de ha a vizsgálat jellege szükségessé teszi, akkor több szakértő is kirendelhető. Az utóbbi esetben a szakértők együttes (kollektív), vagy egyesített (komplex) vizsgálatot végezhetnek. Kollektív szakértői vizsgálat esetén ugyanannak a szakágnak több szakértője kerül igénybevétele, mert a vizsgálandó anyag nagy mennyisége ezt indokolja. Komplex szakértői vizsgálatról akkor beszélhetünk, ha több szakág képviselőinek egyidejű bevonására van szükség, mivel a vizsgálandó anyag jellege miatt a különböző szakágak szerinti szakértői vizsgálatok egymás után és egymástól függetlenül aligha végezhetőek el.²²

A szakértők alkalmazásánál a két végletet (a túl kevés és a túl sok szakértő alkalmazását) kell kerülni. Túl kevés szakértő esetén, az amúgy is bizonyítékínségben szenvedő büntetőeljárásban beszűkül a bizonyítékok köre, továbbá a fel nem ismert szakkérdések laikusok általi eldöntése az igazság elérését veszélyezteti. Túl sok szakértő bevonásával viszont elhúzódik az ügy, valamint a döntéshozatalban túlságosan hangsúlyos szerephez jutva, expertológiává alakul az eljárás, és szinte a szakértők bírálhatják el az ügyet.²³

¹⁸ A 2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről, 2. §

¹⁹ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Kft., Pécs, 2014, 50–51. o.

²⁰ A 2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről, 3. §

²¹ A 2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről, 4. § (4) bek.

²² Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012, 163. o.

²³ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012, 161. o.

Érdekes kérdés, hogy mennyiben tartozik a szakértői vélemény szerzői jogvédelem alá? A főszabály szerint szerzői jogvédelem alatt áll az egyéni, eredeti jellegű irodalmi és tudományos alkotás. Ezek a feltételek megvalósulhatnak a szakvélemény esetében is. Azonban a főszabály alóli kivétel az ügyirat (normatívan szabályozott eljárásban keletkezett iratanyag), ezért nehezebben dönthető el a szakvélemény esetén a szerzői jogvédelem kérdése.²⁴

Néhány példa szakértő alkalmazására gazdasági bűnügyekben²⁵

A gazdasági büntetőeljárásban szinte minden esetben szükséges szakértőt kirendelni.

A gazdasági bűncselekményeknél általában könyvszakértő, de egyes esetekben egyéb szakértő (pl. pénzhamisításnál okmányszakértő) igénybevétele is sor kerül.

Gazdasági bűnügyekkel kapcsolatos eljárásokban gyakran alkalmaznak igazságügyi szakértői intézményeket: az igazságügy-miniszter által alapított intézmények (szakértői intézetek és irodák) közül az igazságügyi könyvszakértői intézeteket és irodákat, a szakvéleményt adó állami szervek közül pedig az ORFK Bűnügyi Szakértő és Kutató Intézetét. Előfordulhat igazságügyi pénzügyi szakértő kirendelése is.

A szakértők alkalmazásának jelentősége egyes gazdasági bűncselekményeknél kiemelkedő.

Például csődbűncselekmény esetén, ha a súlyos következmény megítélése olyan széles körű rátekin-tést igényel az aktuális gazdasági élet egészére, hogy az csak szakértő bevonásával lehetséges. Felmerülhet, hogy a terhelt az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módon veszteséges üzletbe kezdett vagy azt tovább folytatta. Konkrét ügyben azért kellett közzgazdasági szakértőt kirendelni, mivel a terhelt tőzsdére vitte a befektetési ígérettel átvett pénzt. A szakértő arról adott szakvéleményt, hogy közzgazdaságilag megalapozott volt-e a tőzsdéi befektetés.

Érdekes eset, amikor a szakkérdés tárgya az, hogy a folyósított hitel elbírálása, banki nyilvántartása megfelel-e a hatályos jogszabályi feltételeknek és a Szervezeti és Működési Szabályzatnak. A jogosulatlan gazdasági előny megszerzésének gyanúja miatt induló eljárásban a hitel valós fedezetének kérdése is felmerülhet. Ha a kérdéses hitelt a takarékszövetkezet elnöke adja, akkor arra kérdésre is csak szakértő adhat választ, hogy jogosult-e a hitel elbírálására.

²⁴ Lontai Endre – Faludi Gábor – Gyertyánfy Péter – Vékás Gusztáv: Magyar polgári jog. Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008, 38–39., 44. o.

²⁵ Herke Csongor – Hengl Melinda: Új gazdasági büntetőeljárás. Egyetemi jegyzet. PTE ÁJK, 2014, 38–39. o.

Speciális eset a rossz minőségű termék forgalomba hozatalának tényállása. A termékeknek csupán az a meghatározott köre lehet az elkövetés tárgya, amelyek a minőség megállapító szabályok hatálya alá esnek. Ezt a kört csak a konkrét esetben, az előzetes szakvélemények ismeretében lehet meghatározni.

A szakértés szerepének *zárszavaként* nem szabad feledni, hogy valamilyen formában mindig minden nyomot hagy a világban és „szakértői szemmel” nézve ezekből a nyomokból feltárulhat a valóság. ■

Irodalomjegyzék

Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2012.

Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Kft., Pécs, 2014.

Herke Csongor – Hengl Melinda: Új gazdasági büntetőeljárás. Egyetemi jegyzet. PTE ÁJK, 2014.

Lontai Endre – Faludi Gábor – Gyertyánfy Péter – Vékás Gusztáv: Magyar polgári jog. Szellemi alkotások joga. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Müller, W. H. – Enskat, A.: Graphologische diagnostik. Ihre Grundlagen, Möglichkeiten und Grenzen. Verlag Hans Huber, Bern, 1961.

Tremmel Flórián: Bizonyításelmélet. PTE ÁJK, Pécs, 2009.

Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006.

Vass Kálmán: A kézírásvizsgálat helye a bizonyításban. In: Gödöny József (szerk.): Kriminológiai tanulmányok VI. kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968. 5–63. o.

Jogsabályjegyzék

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről

A PÉNZMOSÁSSAL ÉS A TERRORIZMUS FINANSZÍROZÁSÁVAL KAPCSOLATOS JOGSZABÁLYOK MAGYARÁZATA

SZERZŐ: Gál István László

Az elmúlt fél évtizedben a pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos jogi szabályozás jelentős mértékben átalakult. A pénzmosás megelőzéséről szóló korábbi törvényt, a 2003. évi XV. törvényt felváltotta egy új jogszabály, a 2007. évi CXXXVI. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról. Többször megváltozott a pénzmosás büntetőjogi törvényi tényállása is, ráadásul 2013. július 1-jén hatályba lépett Magyarország új Büntető Törvénykönyve, a 2012. évi C. törvény (melynek megalkotásában a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által felkért szakértőként egyébként e könyv szerzője is részt vett).

Gál István László büntetőjogász, habilitált egyetemi docens a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Büntetőjogi Tanszékén. Az egyetemi jogi végzettsége mellett diplomás közgazdász, gazdasági büntetőjogi szakjogász, EU-szakjogász és MBA közgazdász végzettséggel rendelkezik. A 2004-ben „A pénzmosás” címmel megjelent munkája volt az első magyar szakkönyv ebben a témában. 2005-ben a pénzmosás témakörében szerzett PhD tudományos fokozatot. Rendszeresen tart pénzmosás megelőzési tréningeket magyarországi bankokban, biztosítóknál, takarékszövetkezetekben és más pénzügyi szolgáltatóknál.

Ára: 7990 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%